

HYVÄSTI PALSASUOT

Vuonna 1978 tein parin kaverin kanssa eräretken Enontekiön Käsivarteen; Kilpisjärveltä Ropille. Tuolla retkellä törmäsin ensimmäistä kertaa palsasoihin, ja siitä lähtien kesäiset Lappiin suuntautuneet kuvausretket ovat usein koukanneet myös palsasoille.

Onhan ne ainutlaatuisia maisemiltaan, ja niillä elää tukku harvinaisia arktisia lintuja. Jo tuolloin lukiovuosina repussa oli myös järjestelmäkamera; Konican Autoreflex T. Sen aikaisia kuvia ei tosin montaa ole säilynyt nykypäiviin asti.

Saamenkielinen palsa-sana tarkoittaa turvekumpua. Saamasta sana onkin levinnyt useisiin eurooppalaisiin kieliin: mm. englanniksi palsasuo on palsa mire. Palsasuot ovat pohjoisimman Suomen erikoisimpia luonnonnähtävyyksiä. Utsjoella, Enontekiöllä ja Inarin pohjoisosissa niihin vielä pääsee helposti tutustumaan, mutta ei välttämättä enää kauaa.

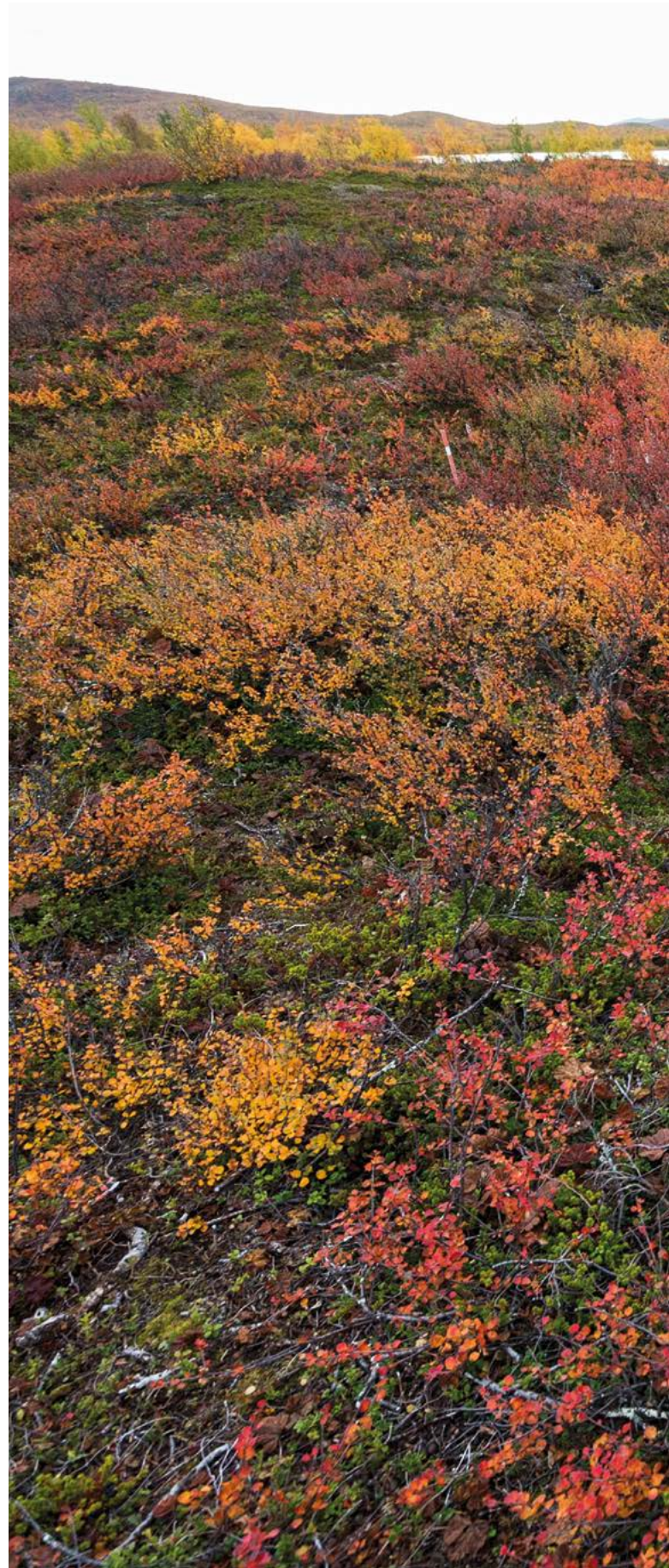
Euroopan luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnissa palsat luokitellaan kriittisesti uhanalaisiksi eli niiden pelätään häviävän Pohjolasta seuraavan 50 vuoden aikana. Paikoin tämä ilmiö näkyy jo nyt: palsasuot sulavat!

Palsat liittyvät ikeroutailmiöön, ja niitä löytyykin Pohjoismaiden lisäksi Venäjän pohjoisosista, Alaskasta, Kanadasta, Japanista ja Islannista. Palsasuo syntyy tavalliselle aapasuolle, jos paikan keskilämpötila on alle -1 celsiusastetta. Näin kylmissä oloissa suoturpeen sisään syntyy routalinssi, joka hiljalleen kasvaa. Routalinssin kasvua edistää ohut lumipeite talvisin.

Hiljalleen routalinssi kasvaa korkeutta. Matala palsa syntyy jo kymmenessä vuodessa, korkean jopa 5–7 metriin yltävän

↓ Palsasoilla elää harvinaisia arktisia lintuja. Tällainen on punakuirikin.

→ Peeran laakiopalsan yli menee mittakeppien rivistö. Niiden avulla seurataan palsasuon sulamista.

palsan ikä on helposti 100 vuotta. Suomen vanhimmat palsakummut voivat olla jopa yli 2000 vuotta vanhoja. Kesäisin palsakumpu toki sulaa pinnastaan, noin puoleen metriin saakka, mutta sitten vastassa onkin kova ja kiinteä routainen jäälinssi.

Saavutettuaan maksimikorkeutensa palsakumpu alkaa halkeilla pinnastaan, ja jos vielä tuuli ja sadevesi nopeuttavat halkeamien kasvua, voi palsa sulaa nopeastikin. Kymmenessä vuodessa turvekummusta ei ole jäljellä yhtään mitään. Sen paikalla on kraaterimainen pyöreähkö suolampare, tieteelliseltä nimeltään termokarstiallikko.

AINUTLAATUINEN LUONTO

Palsasuoalueilla suoluonto on rikasta. Palsat voivat olla pienialaisia suosta nousevia kumpuja. Tällöin suota kutsutaan kumpusuoksi. Palsakumpuja ja jäännöslampia ympäröi rikas aapasuo nevoineen ja pounikkoineen. Pounikolla tarkoitetaan laajoja turvekumpareikkoja aapasuon reunamilla. Lähinnä niitä voisi verrata eteläisiin rämeisiin.

Joskus harvoin vetisestä suosta nousee laaja-alainen suuri palsa. Tällaisella palsalla voi olla mahtavat mitat: Peeran laakiopalsa on ollut aikoinaan 590 m pitkä ja 115 m leveä.

Suot rajoittuvat tunturikoivukankaisiin, ja lähellä on usein vielä puuttomia tuntureitakin. Ei

↑ Karigasniemen Piesjätkä on Suomen kuuluisimpia palsasoita. Palsat olivatkin komeita vuonna 1996 tämän kuvan ottohetkellä heinäkuussa.

← Vesipääsky on valokuvaajan toivekohde: kesynä lintuna se antaa kuvaajan seurailta toimiaan lähietäisyydeltä.

← Toinen lintukuvaajien toivekohde on komea mustaviklo.

→ Palsasoiden maisemiin kuuluvat myös petolinnut. Kuvassa ampuhaukka.

→ Suonreunan koivikoissa laulavat komeasti Lapin satakielet eli sinirinnat.

↓ Suunnilleen sama paikka kuin vierfeisen sivun kuvassa kesällä 2023. Suuret palsat ovat sulaneet pois. Piesjängällä on yhä palsoja suon pohjoisosissa.

olekaan mikään ihme, että luontoharrastajat suuntaavat kulkunsa palsasoille. Kasvillisuus on tyyppillistä soiden lajistoa saroineen, suopursuineen, suokukkineen, vaivaiskoivuineen ja luhta-, suo- ja töppövilloineen. Monen etelänkin ihmisen sormet syyhyävät, kun tiedetään, että palsoilla kypsyy lopukesällä runsas hillasato.

Lintuharrastajille palsasuot ovat todellisia keittäitä. Sieltä löytää usein lintuharvinaisuuksia. Kahlaajia on runsaasti ja niiden aatelia edustavat mustaviklo, punakuiri, vesipääsky ja lapinsirri. Myös vesilintumäärät ovat runsaita hanhista allien, mustalintujen ja lapasotkien kautta kaakkuriin.

Myös varpuslinnuista löytyy harvinaisuuksia: pohjankeltävästäräkki, sinirinta, lapinsirkku, lapinkirvinen ja tundraurpiainen. Petolinnut saalistavat myös näillä aukeilla soilla: ampu-, muutto- ja sinisuohaukkoja, piekanoja, tunturikihuja ja pöllöjä näkee soilla aika usein. Niiden saalislistalla lintujen ohella ovat sopulit, puna- ja lapinmyyrät.

Luonnonkeitaan perustan luovat kasvillisuuden ohella todella runsas hyönteislajisto. Kun lähitöllä on vielä tunturipaljakoiden ja -koivikoiden lajistoa tarjolla, muodostavat palsasuot todellisia luontokeittäitä retkeläisille. Parhailla palsasoilla elivät ennen vanhaan myös legendaariset tunturipöllöt ja naalit.

↑ Pohjoisimman Tunturi-Lapin soilla pesii mustahuppuisia pohjankeltavästäräkkejä.

TEKOPALSA JA MUITA TUTKIMUKSIA

Vuonna 1976 Kevon biologisella asemalla tehtiin koe, jossa sopivalla suolla pidettiin lumettomana suoala koko talven ajan. Muutamassa vuodessa syntyi matala palsakumpu. Huoli palsasoiden tulevaisuudesta onkin poikunut useita tutkimuksia Suomen yliopistoissa.

Vastikään koneällyn avulla tehtiin laaja maastokartoitus Lapin alueen luonnosta. Siinä selvisi, että noin 30% palsasoista oli jo kadonnut kokonaan. Vuodesta 2017 Käsivarren palsasoita on seurattu

tarkasti. Vuosittain mitataan palsoilla satelliittien avulla turvekummun korkeutta senttien tarkoista mittauspisteistä. Niitä on linjoina palsakumpujen yli yhteensä 123 kpl. Esimerkiksi Peeran laakiopalsalla turvekumpu on sulanut 5 vuodessa 60 cm ja palsasta 46% on jo sulanut pois. Myös Laassanien palsoista jopa 57% on hävinnyt.

Uusia palsasoiden alkuvaiheitakaan ei ole enää löydetty 2000-luvulla. Nykyiset arviot ilmaston lämpenemisestä eivät anna armoa palsoille. Ne tulevat katoamaan luonnostamme lähitulevaisuudessa. Huoli palsoista on aiheellinen, sillä tiedetään, että arktisen alueen lämpeneminen on jopa neljä kertaa suurempaa ja nopeampaa kuin maapallolla keskimäärin.

Ainutlaatuisten palsasoiden häviäminen on suuri murhe. Hillojen ohella menetämme paljon muutakin. Monet arktiset eläimet ovat palsoihin sidoksissa. Jos ne sulavat, kotinsa menettävät punakuirin, pohjankeltavästäräkin, tunturikihun ja lapinkirvisen kaltaiset lintuharvinaisuudet. Eivät ne sukupuuttoon kuole, mutta Pohjolassa ne eivät voi siirtyä enää pohjoisemmaksi, koska Jäämeri tulee vastaan. Suomen luonnosta tällaiset lajit voivat siis kadota kokonaan. Se on suuri tappio luonnollemme.

→ Palsasuon näkyvin kasvi on varmasti hilla. Alkukesällä kukkivana ja loppukesällä marjovana.

